

Česká zemědělská univerzita

Fakulta provozně ekonomická

Katedra psychologie

Školní rok 2002/03

**Povaha přátelských (vrstevnických) skupin a jejich
vliv na utváření osobnosti**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Miroslav Polišenský, CSc.

Autor diplomové práce: Klára Součková

Hlavním cílem této diplomové práce je posouzení významu vrstevnických skupin, zvláště pak přátelských vztahů. Není pochyb o tom, že hrají v životě každého z nás důležitou roli. Každý má své vlastní názory, zkušenosti, uznává jiné hodnoty a postoje k okolnímu světu. Odtud vychází i diferencovaný přístup k těmto vztahům.

Vrstevnické vztahy se vytváří již od batolecího věku. V této době bývá vztah k vrstevníkům obecně málo diferencovaný. Dítě akceptuje vrstevníky stejným způsobem jako hračky či jiné objekty. Hra s dětmi stejného věku je pro batolata značně přitažlivá, často jí dávají přednost před hrou s dospělými. Děti se při hře napodobují a tak se učí na své vlastní, snadno dostupné úrovni. Význam kontaktů s vrstevníky lze tedy považovat hlavně za další alternativní zkušenosti, které usnadňují separaci z těsné vazby na matku (K. L. Seifert a R. L. Hoffnung, 1994). Prvními vrstevníky se stávají především sourozenci.

V předškolním věku nadále pokračuje emancipace z vazby na rodinu, resp. na dospělé. Jestli-že dítě cítí jistotu vazeb v rodině, je již schopné navazovat kontakty i s lidmi mimo rodinný kruh, především s vrstevníky. Nejdůležitějším kritériem při výběru kamaráda je především příslušnost ke stejnému pohlaví a zevnějšek. Tyto kontakty se od vztahů s dospělými značně liší. Jde zde o symetrický vztah, od svého vrstevníka dítě neočekává vyšší kompetence a proto se na něj nemůže spoléhat. Tento vztah tedy přináší mnohem méně jistoty než s dospělými. Proto tyto vztahy trvají převážně krátkodobě, jelikož dítě při nespokojenosti tento vztah opouští a opět hledá oporu u dospělého.

Ve středním školním věku se potřeba kontaktu s vrstevníky stává jednou z nejvýznamnějších potřeb. Zkušenost s kamarádkými vztahy v tomto období slouží jako nezbytný předpoklad pro pozdější rozvoj intimních vztahů v adolescenci a rané dospělosti. Vrstevníci zde uspokojují mnohé potřeby, některé z nich mohou být v této době paralelně uspokojovány rodiči i kamarády. Potřeba citové jistoty a bezpečí i zde ještě pramení z rodiny. Děti středního školního věku vytvářejí větší či menší skupinky, obvykle ještě nejde o intimnější a stálejší přátelství. Důležitý je zde faktor stejnosti a vzájemné podobnosti. Děti si v tomto období vybírají kamarády převážně stejného věku, stejného pohlaví a se stejnými zájmy.

Pro pubescenty pak mají čím dál větší význam vrstevníci, kteří mají podobné problémy jako oni. Vrstevnická skupina zde slouží jako opora stávající identity. Skupinová

identita zde poskytuje ochranu a zázemí, oporu individuální identitě, která je jí částečně definována. Pro pubescenta je hodnota, kterou skupinová identita představuje, velmi významná. Poskytuje mu zázemí v době, kdy se uvolňují rodinné vazby. Na rozdíl od vztahů s dospělými je mezi vrstevníky v tomto období větší symetrie, eventuelně i možnost nadřazenosti. Často zde nejde o přímý výběr kamarádů pro jejich atraktivitu, ale pouze z důvodu potřeby být někým akceptován. Vrstevníci se stávají neformálními autoritami, které mohou mít za určitých okolností větší vliv než dospělí. Co se týče přátelství, je intenzita této potřeby v období dospívání větší než kdykoli jindy. Potřeba důvěrného vztahu s přítelem se projevuje na počátku puberty, tj. v jedenácti až dvanácti letech. Přátelé dospívajícímu člověku v podstatě pomáhají naučit se žít mimo rodinu. Přátelské vztahy jsou charakteristické vzájemností, důvěrností a intimitou (D.E. Papalia a S. W. Olds, 1992).

V adolescenci má již zvláštní význam oddělovat vrstevnické vztahy od specifitějších přátelských a partnerských vztahů, jejich důležitost se velmi výrazně zvyšuje. Vrstevnický vztah je unikátní a svým způsobem těžko zastupitelný typ vztahu (P. Macek, 1999). Charakter vrstevnických vztahů se v průběhu adolescence samozřejmě mění a plní řadu důležitých funkcí. Předně má specifickou a často nezastupitelnou roli při získávání pocitu vlastní autonomie. Zde doplňuje či někdy nahrazuje rodičovskou podporu. Rovněž stabilizuje a zakotvuje dospívajícího v procesu vlastních fyzických, psychických a sociálních změn..

Jelikož v adolescentním období hrají vrstevnické a zejména přátelské vztahy významnou roli, zaměřila jsem svůj výzkum právě na toto období. Pomocí dotazníkového šetření jsem se snažila zjistit, jaký postoj adolescenti zaujímají k jednotlivým typům vrstevnických vztahů – tedy k přátelství, kamarádství a vztahům partnerským (tedy založeným na citové či sexuální podstatě) a co od nich očekávají. Ukázalo se, že všechny tyto vztahy jsou v tomto období velice důležité a že mezi nimi existují značné významové rozdíly.

Pro adolescenty znamená přátelství mnohem více než kamarádství, považují ho za více osobnější a trvalejší vztah. Mnoho mladých lidí si život bez přátelství nedovede vůbec představit. Jelikož je pro ně tento vztah specifitější a kladou na něj větší nároky, je počet přátel výrazně nižší než počet kamarádů.

V požadavcích na hlavní atributy přátelství se adolescenti shodují bez větších rozdílů v závislosti na věku či pohlaví. Pro většinu z nich je nejdůležitější důvěra, možnost svěřit se,

vzájemná pomoc a opora, jakož i citové zázemí a podpora přátel. V partnerském vztahu jsou nevýznamnějšími atributy láska, důvěra, věrnost a spolehlivost. S přáteli se nejčastěji adolescenti schází z důvodu obveselení, dobré zábavy a legrace. Významným faktorem je zde i touha po vzájemné komunikaci, probírání zážitků a „drbů“, stejně jako fakt, že přátelé mají hodně společných zájmů.

U svých přátel adolescenti nejvíce oceňují upřímnost, spolehlivost a stálost. V této otázce je již patrný rozdíl mezi vyhledávanými vlastnostmi přátel v závislosti na věku. Ukázalo se, že postupem času se vztahy prohlubují, že se přátelství stává životnějším a požadavky na charakter svých přátel jsou více směřovány do nitra člověka. Největší zřetel se se zvyšujícím věkem bere především na konkrétní přístup jedince k danému vztahu a také na chování vůči svým přátelům. Nejvíce odsuzovanými vlastnostmi u přátel jsou bez rozdílu pohlaví či věku pomlouvačnost, lež, přetvářka a faleš. U partnerských vztahů jsou patrné rozdíly v pohledu mužů a žen. Mužské pohlaví více obdivuje celkový vzhled, inteligenci a smysl pro humor, ženy upřednostňují také smysl pro humor, ale ve větší části upřímnost, věrnost a spolehlivost – tedy stejné požadavky, jaké mají na své přátele.

Dále je zřejmý rozdíl mezi přístupem mužů a žen k přátelství v tom, že muži v adolescenci mají větší tendenci pomáhat svým přátelům i přes to, že to pro ně samé může být rizikové.

Uvedené rozdíly však nemění nic na faktu, že přátelství je ze všech interpersonálních vztahů nejdůležitější, význačný svým dlouhodobým charakterem a to ve všech fázích adolescence.

Neboť jak praví staré přísloví: *„I kdybys měl tisíce pokladů, nic není tak hodné jako skutečný přítel.“* (Chrysostomos)